

הופך פסולת למילים

אחרי עשרות שנים בהייטק ועם דוקטורט בגאומטריה, זאב סמילנסקי מפרסם רומן ראשון, שעלילתו מתרחשת דווקא במגרש גרוטאות ברמלה. הוא גאה להמשיך בדרכו של אביו, הסופר ס' יזהר, ומתאר את החיים במשפחה שבה כבר דורות "כולם גרפומנים" / בתאל קולמן / צילום: יוסי אלוני

לנסקי להוליך אותי לארץ לעולם-כך שיצר ובו אין כללים ואין גבוה ונמוך, ובו לפעמים אכן צומחים מתוך המדרכות השבורות כמה רגעים קסומים מאוד. נדמה שהכי נכון יהיה להגדיר את הספר כקרבן כל קרבן צבעוני, עמוס אירועים ודמויות, שלפני מים חייהם נשורים לכמה רגעים בחיי אחת הרמויות האחרות, לפעמים הן יהיו רק רקע ותפאורה לסיפור אחר של רמות אחרת, ולא תמיד יהיה ביניהן קשר בדיוק כמו בחיים, העלילה משנית לחיים עצמם. הספר בנוי ממונולוגים של הרמויות, שלכל אחת מהן הצבע והקול שלה, וכולן כתובות ביד אמן. הן אנושיות ומרגשות ומצחיקות ונוגות. בגלל ריבוי

אני מנסה להבין את חיבתו העזה של סמילנסקי לגרוטאות, ומציינת שרוב האנשים שאני מכירה לא היו מתאבלים שנים ארוכות על מבחש סגול, נפלא ככל שיהיה, שלא הצליחו לשים עליו את ידם. כתי שובה הוא מצטט באוזני שורה משיר שהוא אוהב: "יש טיפוסים שמתייחסים אל החיים כמו אל טיול מאורגן", ואני מצטרפת אליו בשירת "אבל אני לא נוסע, לא נוסע".

"זו שורה חכמה. אני נגנב על כל מיני דברים שאנשים אחרים לא שמים לב אליהם. גם משלטים. אותיות תמיד הטריפו אותי. בגיל שנתיים וחצי למד דתי לקרוא דרך שלטים, ועד היום מטריפים אותי שלטים, בדרכים, בחנויות. 'צבע ביתך ב-1800 שקל', 'לכוד נחשים', 'קורח בבטון'. זה נוגע ללב. מין ניי סיון מכמיר לב לתקשורת. 'ניקוי ספות ב-400 שקל'. מה אתה חושב, שמישהו יתקשר אליך? אני חולה על הדברים האלו. כשאני מסתובב בארצות שאני לא מבין את השפה, זה משגע אותי שאני לא מבין מה כתוב בשלטים. ביפן פתחתי מילון מול כל שלט".

סוד הדברים הפשוטים

את אותה גאולה שמעניק סמילנסקי במבטו על אותם הפצים דוממים ומתים שאיש לא היה מעניק להם חיים שניים, הוא מעניק בספרו גם לרמויות שמאכלסות את רמלה וסביבתה ולמארג הטיפוסים הצבעוני שקיבץ לתוך ספרו. למרות העולם הכאוטי שהוא יוצר, שלכאורה אין בו הבחנה בין עיקר לטפל ושרמויותיו עשויות להג שורות רבות על "כלום ושום דבר": למרות חוסר ההבנה ששורר עד מחצית הספר והשאלות שמנקרות בשעת הקריאה, מה הקשר בין הרמויות ולאן כל זה הולך; ואולי דווקא בגלל כל זה - הקריאה מהנה וקולחת. אחת אחרי השנייה אני נשבת בקסמן של הרמויות הרבות, ומניחה לסמיי

הנה, תראי למשל את חתיכת העץ הזו", מצביע זאב סמילנסקי על חתיכת עץ מהוהה מעל תריס מוגף של חנות סגורה. "היום היא כלום ושום דבר, אבל פעם מישו שם אותה שם עם כוונה כלשהי". את הסיוור שערך לי סמילנסקי ברמלה, לרגל צאת רומן הביכורים שלו, "בג'נקיה" (הוצאת פרדס), אף מורה דרך לא היה מעביר באופן הזה. עם תשוקה גדולה ל"כלום ולשום דבר", לדברים שאני שים אחרים לא היו מזכים בשנייה של תשומת לב, בטח שלא בעצירה והשתאות.

"תשמעי, אני מתמטיקאי, אני מתעניין במשי וואות הדיפרנציאליות של החיים", הוא מסביר לי תוך כדי הליכה בשוק של רמלה, מצביע מדי פעם על שם של חנות שמשעשע אותו באופן מיוחד. "אני מתעניין בדברים הכי פשוטים של החיים, באנשים הכי מוכרים. במרצפות ובמדרכות השבורות של רמלה, בג'נקיה שהייתה ואינה".

מהג'נקיה הזו ב"זנבה של רמלה", שהיום היא מחלף, מתחילה להיטוות עלילת רומן הביכורים הפרוע והמצוין שלו. בצעירותו היה פוקד סמילנסקי את המקום ומחפש כל מיני מציאות בין הגרוטאות. "מנועים ישנים, מכונות שיצאו מכלל שימוש, סמי רטוטים, עד שהרסו את המקום יחד עם חצי מבית הקברות המוסלמי ובנו במקומם מחלף. בספר, המה לך הזה מוצג כחטא הקדמון. מה כל כך חטא בזה?", הוא שואל את משתתפי הסיוור, כלומר אותי, וכמו יהודייה טובה אני מפנה אליו את השאלה בחזרה. "יש לזה תשובות רבות, אבל הן לא מוצגות לקורא", הוא אומר, והמחשבה שלו קופצת בחזרה אל העבר. "מצאתי פה מבחש ממפעל כימי בגודל 2 וחצי מטר, מצופה באמייל סגול. מחירו היה 2,500 שקל, סכום שלא עמד לרשותי. עד היום אני מתאבל על המבחש הנפלא הזה, הייתי עושה ממנו איזה פסל".

יהודים וחפצים JEWS AND OBJECTS

כנס משותף למרכז חדרים-בית לתרבות יהודית וישראלית
והחוג לתולדות ישראל ומקרא באוניברסיטת חיפה

10:00 ברכות

ברכות: דני שטיינר, מרכז חדרים.

פרופ' אפרים לב, דיקן הפקולטה למדעי הרוח, אוניברסיטת חיפה
פרופ' אייל בן אליהו, ראש החוג לתולדות ישראל ומקרא,
אוניברסיטת חיפה

10:15 - 12:00 מושב ראשון - פתיחה: העת העתיקה

יו"ר: ד"ר הלל גיומן, אוניברסיטת חיפה

ד"ר מיכה פרי, אוניברסיטת חיפה, הרצאת פתיחה: יהודים וחפצים

ד"ר ניא שמיבל, אוניברסיטת תל אביב, "הנחתם מעיד על עיסתו" - לסיפורו של האופה של מצדה

ד"ר יעל וילפנד, אוניברסיטת בר אילן ומכללת סמינר הקיבוצים, החכמים ומטבע רומי של אלת השלום PAX

12:00 - 12:30 הפסקת קפה

12:30 - 13:45 מושב שני - ימי הביניים

יו"ר: ד"ר משה לביא, אוניברסיטת חיפה

Dr. Andreas Lehnertz, The Hebrew University of Jerusalem, The Seal of Gad b. Peter ha-Levi

ד"ר משה יגור, אוניברסיטת תל אביב, החורבה של אבו עלי יפת בן אברהם, רחוב השופט, פסטאט

13:45 - 15:00 ארוחת צהריים והפסקה

15:00 - 17:00 מושב שלישי - העת החדשה המוקדמת

יו"ר: ד"ר עודד בהן, אוניברסיטת חיפה

ד"ר נעמי פויכטונגר-שריג, אוניברסיטת תל אביב, דומה, ובכל זאת שונה: סיפורו של טס לספר תורה מגניזת איכנהאוזן שבגרמניה

ד"ר אורן בהן רומן, אוניברסיטת חיפה, ראשים על מקלות ועמוד הקלון: שרידים פיזיים מהתקוממות פטמילך (פרנקפורט 1616)

ד"ר ניליה הדר, אוניברסיטת חיפה, סכין המילה: טקסט וחפץ ביהדות הספרדית

17:00 - 17:30 הפסקת קפה

17:30 - 19:30 מושב רביעי - העת החדשה

יו"ר: פרופ' מרקוס זילבר, אוניברסיטת חיפה

ד"ר מנשה ענזי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 'לוחות ושברי לוחות מונחים בארון': ספרי התורה אליהו ושמואל ומעברם מתימן לישראל

ד"ר רונית פיישר, אוניברסיטת חיפה, חפצים בתקופת השואה: תשורות של אוהבים בתנאי קיצון של גיטאות, מחנות ריכוז ומוות

ד"ר אביתר יוהס, אוניברסיטה העברית בירושלים ומכללת שנקר, 'מי שהתעטף בטלית לא ישכח' (יהודה עמיחי): בין טליתו של יהודה עמיחי לטליתו של ז'ק דרידה - טקסט, חושים וזיכרון

Special Session (via Zoom) 20:00 Jews and Objects

Chairperson: Dr. Svetlana Natkovich, University of Haifa

Keynote speaker: Prof. Leora Auslander, The University of Chicago: Jews and Objects

Respondent: Prof. Elisheva Baumgarten, The Hebrew University of Jerusalem

(zoom link: <https://us02web.zoom.us/j/89499426638>)

29 באפריל 2021 י"ז אייר תשפ"א

הכנס יתקיים פיזית במרכז חדרים ובמקביל ישודר בזום
להרשמה: <https://www.eventer.co.il/jewsandobjects>

ועדה מארגנת:

עודד בהן ומיכה פרי (החוג לתולדות ישראל, אוניברסיטת חיפה)

יהיה עכשיו עם יוכבד? אני עוד לא יודע בדיוק, אבל יש לי תחושה שיצא משהו. ואז הכרתי את עצמי להתיישב והתקדמתי בעוד 1,500 מילה. וככה באו טיטו ואיצ'ו וחזי ונח וכל הטיפוסים האלו והתחילו לרקוד שם על הרפים, ואחרי שהיו 80 אלף מי לים אמרתי לעצמי שאי אפשר להמשיך כך לנצח. צריך להתחיל לסגור. הבנתי שהסוף צריך להיות תמונת ראי של ההתחלה, שהי פרקים יהיו כמו צורת סוגריים, וככה נהיה איזשהו סדר. כמעט כל דמות מופיעה שלוש פעמים, והרבה פעמים יש שטאנץ כזה של כל מיני דברים תפלים, כל מיני שטויות - ולקראת סוף הפרק בא משהו מעבר, משהו אחר. ככה הבנתי מה יהיה בסוף, והתחלתי להתכנס לשם בתודעה. מה שקורה באופן הזה של הכתיבה זה שהדמויות מתחילות לחיות בעצמן. לפעמים אני תופס את עצמי ושואל: מה שלום נח היום? באמת זרקו אותו לבית סוהר? החברה האלו חיים לא פחות מאנשים אחרים."

איך בותבים ככה, בלי לדעת לאן זה הולך? "מאיר שלו תיאר פעם בריאיון שהוא עושה ארכיטקטורה לספר לפני שהוא כותב. מה קורה קודם ומה אחר כך. אני לא יכול לעשות דבר כזה. אמרתי לעצמי איך אני אכתוב ספר? ואז קראתי ריאיון אחר עם פיי ליפ רות. הוא נשאל האם כשהוא יושב לכי תוב ספר הוא יודע על מה הוא יהיה, והוא השיב: למה שאשב לכתוב ספר אם אני יודע על מה הוא יהיה? ואז נרגעתי, אמרתי מה שיבוא יבוא. אם אתה עושה במודע, זה אף פעם לא יהיה מעניין במיוחד. אבל אם זה מגיע מהשד יודע איפה - זה הרבה יותר טוב."

היו גם משרבים?

"היה לי חודש שלא כתבתי כלום. לא ידעתי איך להמשיך. אמרתי טוב, איצ'ו יקום בבוקר ואין לו מה לעשות, אשתו שר נאת אותו והבית הפוך ובסך הכול יום שני, איך הוא יהרוג שלושה ימים עד יום חמישי של הג'חנזן, והוא לא יודע מה לעשות אז הוא ילך ברגל והשד יודע מה יקרה. אמרתי אוקיי, את זה אני הולך לעשות. לקחתי תרמיל ומים ונעלי הליכה ונסעתי לירושלם, ומשם התחלתי ללכת ברגל עד שהגעתי לחוף פלמחים. וזה הפרק האחרון של איצ'ו שמתאר את ההליכה לים דרך האזור ההרוס הזה, דרך רמלה ורחובות ונס'ציונה, שפעם היה מקסים ביופיו, הפרדסים הפורחים, דרכי החול האדומות, האקציות, הפרחים, הזיתים העתיקים. זאת הייתה פעם הליכה קסומה. היום צריך להתאמץ כדי לזהות משהו מכל זה. זה אזור שכל כך קרוב לליבי, גולדתי בו, והיום זה כל כך מזעזע, זה אזור מחפיר שלא השגיוחו עליו ונהרס. ואחר כך כל יתר הספר התפלג לי מהשרוול."

מה במקום איך

סמילנסקי מציין כאמור את דוד שחר, שכתב מחזור של שבעה רומנים בשם "היכל הכלים השבורים", כהשראה לסגנון הכי תיבה שלו. "הוא אחר הסופרים החשובים שקמו פה", אומר סמילנסקי. "באחד הספרים שחר מתחיל לדבר על איך אימא שלו קמה ומתחילה לחטט בבית שחי, ואחר כך עובר לצרפת ולחבר שלו. הוא מתחיל לספר <<

הדמויות, לפעמים בשעת הקריאה נדרשתי לדרפדף אחורה ולהיזכר בקורותיה של הדמות הזו, אך הדבר לא מעיב על חוויית הקריאה. בקרב מותר (ואף רצוי) ללכת לאיבוד.

מדי פעם מבליחות שאלות של חוקרים שעוצרים את שטף הדיבור של הדמות, רק שלא ברור מי אלו החוקרים ומה הם מנסים לחקור, ומדוע לעזאזל מתקיימת למשל ועדת חקירה שבה משתתפים כל הספקים של 'פלאפל ציון'.

"כל אחד בספר נותן עדות על דברים סתמיים, נניח על איך משהו ירד לחנות וקנה טקילות", מתאר סמילנסקי. "אני הכי גאה בוועדת החקירה של הפלאפל. הספי קים של הפלאפל נאספים וחוקרים - איך היה לפני שהעובד היפני בא, ואיך היה בזמן שהיפני עבר, והם מדברים באמת על זוטות שבזוטות. איך היפני סימן לו לחנות ואיך היפני היה מחווה בידיו ואיך העובד הקודם היה נוהג לעשות את הפסקת הסיגריה שלו. בסוף יש קטע עם פטרוזיליה - וזו עוד תמה שלי, איך הנשגב צומח מהטרוזיליה. איך מתוך הסתם, מתוך הבלגן היומיומי יש רגע של מעבר. גם אצל דוד שחר גם יש את המיי סטיקה הזו של המעבר. האלוהיות שרומזת מעבר להרי אדום. אבל כאן הנשגב זו סתם חתיכה של פטרוזיליה.

"סגנון החקירה הזה, זה משהו שלמדתי מסופר אמריקאי שנקרא ג'ורג' סונדרס. אני לא אוהב את הסיפורים שלו, אבל היה לו משהו יפה. יש לו ספר על לינקולן שבו מיי שהו מדבר ורק אחרי שלושה עמודים מסתי בר שהוא לא לבר. המישהו הזה פתאום עוצר אותו ואומר איזה משהו קטן. ההפתעה הזו מאוד מצאה חן בעיני. עכשיו אני ואבוי, אני אצטרך לספר לך על כל הגניבות שגנבת. גנבת המון!"

קדימו, ספר לנו על גנבותיך הספרותיות לפני שתזכה בפרס ספיר ויעשו לכתביך חקורת שתי וערב.

"למדתי מרוברטו בולניו, בעיקר מ'בלשי הפרא', שספר שלם, עב כרס ביותר, מדבר על הבל חסר תועלת. חבורת משוררים שמי עולם לא כתבה אף שיר מסתובבת בעולם בלי שום תכלית, אבל הספר יוצא מן הכלל. זה פשוט פנטסטי. קראתי אותו שוב ושוב ושוב. וכשאתה עומד מול הספר ושואל מה כל כך יפה בזה, גורא קשה לענות על זה. זה הקסם של האומנות. אומנות שאין בה קסם - לא שווה. אתה עומד מולה נפעם ואיך לך מושג למה."

במהלך הקריאה בספר עצרתי מדי פעם, צילמתי בטלפון כמה עמודים ושלחתי לחברים. אם אנסה להבין את המכנה המשותף של העצירות הללו ואתיימר לעשות מה שסמילנסקי עצמו נזהר בו - להגדיר את מקור הקסם - אלה היו המקומות שבהם הוא הצליח ללכוד תובנות עמוקות של החוויה האנושית, שבהחלט עולות דווקא מתוך "חוכמת הרחוב".

כשהתחיל לכתוב, מספר סמילנסקי, לא היה לו מושג כיצד הסיפור יתפתח: "כשאני ניגש לכתוב, אם יש לי השראה, הדברים באים השד יודע מאיפה, אתה לא שולט בזה. יצאו 1,500 מילים על הרף. טוב מה יהיה עכשיו? מסתובב, מוטרד, לא ישן בלילה. מה

צילום: שאטרסטוק

ההודים אומרים שאחרי שכן אדם עובר את גיל 50 שיפוש מהעולם - קח קופסה, שב בתוכה ותעשה מדיטציה. אני לא יושב בקופסה. אבל הכתיבה היא הדרך שלי להעביר מהי התחושה הזו של לחיות

של הבר ומעבירים בין כולם וכל אחד מנשק אותו, וסולחים לו.

"אני מרגיש המון קרבה לסבא שלי, זאב סמילי-נסקי, שנפטר עשר שנים לפני שנולדתי. הוא עלה הנה מאוקראינה בגיל 16 בשנת 1890, עם טולסטוי ביד אחת ותנ"ך ביד שנייה. הוא גמר אומר לעבוד בעבודה גופנית כל חייו, אבל זה לא ממש הצליח לו. אני חושב שחלק מהעניין הזה שכל כך חשוב לי שתהיה אדמה ושנעבוד אותה בעצמנו, המשפחה - בא בעקיפין ממנו. יש לי גם כמה שירים שכתבתי עליו. אנחנו שכבה, שכבה דקה על כל מה שהיה לפני כן. בגילאי 30, 40, 50, אתה נורא עסוק בחיים עצמם. בגיל יותר מאוחר מתחילים לחשוב על כל ההקשרים המשפחתיים, וזה הזמן שבו מתחילים להיסתכל על ההורים שלך במבט אחר."

אז איך היה לגדול בצלו של הסופר ס' יזרה?
"מבחינתי זה לא היה בצל. אלה היו ההורים שלי, וזה נראה לי הכי רגיל בעולם. התראיינתי ברדיו לרגל צאת הספר, וזו שאלה שנשאלתי. ראבא שלך כתב את ימי צקלג' ואיך פה ואיך שם. אמרתי למי ראיון שהוא מדבר ככה כי זה היה אבא שלי ולא אבא שלו. אבא כותב ואימא מציירת, מבחינתי זה היה רגיל. הבית היה פתוח, נכנסו ויצאו סופרים, משוררים, אמנים, מדענים. לא הייתה לי שום הרגשה מיוחדת.

"אבא ואימא היו מאוד שונים. אימא הייתה מאוד סוערת, תמיד רצתה להספיק לראות עוד, לטרוף את העולם. לאבא הספיקה הישיבה במרפסת. 'מה יש שם שאין פה', זו הייתה המנטרה של חייו. כשאני ניחוש על זה היום, במבט לאחור, אני מאוד גאה שאני ממשיך במונח מסוים את מה שאבא שלי עשה. מה שהוא כתב ומה שאני כותב אלו לא דברים דרמיים, אבל יש קווים דומים. למשל האובססיה למי לים, האובססיה לרשימות, התשוקה להיטפל למשהו ולהעביר למילים בצורה הכי מדויקת שאפשר. אז אצלו זה היה זרוע של נערה או גבעות, ואצלי זו תהיה חוויה של קניית טלפון סלולרי בחנות. נורא

ביום מאוד. אז כתבתי סיפורים קצרים. סיפור ועוד סיפור. הם התפרסמו במאזניים ובפרויקט הסיפור הקצר ובעיתון 77. מלבד מתן חרמוני, איש מעולם לא צלצל ואמר 'קראתי סיפור שלך, איזה יופי', כך שאני לא יודע האם חוץ מעורכי העיתונים שבהם הם פורסמו, מישהו קרא אותם. אולי כאן יקרה משהו אחר", הוא מעז להביע תקווה ש"קראו וישימו לב לספר. בינתיים כתבתי עוד ספר, אבל אין טעם להי שפריץ החוצה כמויות של מלל, צריך שיהיה לזה ערך ומשמעות. חשובה לי ההתקבלות. אם אף אחד לא ישים לב לספר, זה לא יעצור אותי אבל בוודאי לא יעודד אותי במיוחד."

שאלת ההתקבלות קשורה גם ל"בן שלי"?

"לא מטריד אותי, להפך. את אימא שלי (נעמי סמילנסקי, ציירת ותחריטאית חשובה בזכות עצמה; ב"ק) זה מאוד הטריד להיות 'האישה של'. אני גאה להיות הבן של אבא שלי, גאה לכתוב בעקבותיו. אם מישהו יטרח למצוא דמיון בינינו - אשמח. אם מישהו יעמוד על הברלים - גם כן אשמח."

הכתיבה עוברת כנראה בגנים של משפחת סמילנסקי, משפחת אצולה מקומית של סופרים וחלוצים. "אנחנו מוקפים בתחושה שהכול זמני, ולכן אני מאוד מרוצה מתחושת ההמשכיות הזו", אומר זאב. "במשפחה שלי כולם היו גרפומנים. במיוחד משה סמילנסקי שהיה דוד של סבא שלי, אדם עתיר כיי שרוגות - חקלאי וכלכלן ואיש ציבור וסופר. הוא כתב ספר בשם 'בשרות אוקראינה', על המשפחה שלו, והוא מתאר בו נורא יפה את הכפר. הוא מספר שהיה צריך להביא מלמד חדש לכפר בגלל שהמי למד הקודם 'קלקל עם המשרתת'. שלחו את הגוי לתחנת הרכבת להביא את המלמד החדש. הגוי חוזר, לא נכנס ישר לבית אלא בא מסביב וניגש לאבי המשפחה שהיה איש תורה קפדן, ולוחש על אודו: 'אין לו זקן? מה לעשות?'... בליט ברירה מביאים אותו, והאבא לא מוכן לדבר איתו, אבל אז איכשהו מסתבר שבכיס יש לו פיסה מהחולצה שלבש כשהיה בארץ ישראל, בגדרה, פה. ואז מוציאים את הקרע

על משהו, ואחרי שמונה מילים עובר למשהו אחר לגמרי. אולי הוא יחזור אחרי 40 עמודים ואולי לא יחזור אף פעם. למדתי ממנו שהמילים והטקסט הם חופשיים. הרבה פעמים בספרות העברית המילים הן חיילים בקרב, הן לא לבד בעולם. הכלב הוא לא סתם כלב, הוא המאבק בין הנצרות ליהדות. האיש הוא לא סתם איש, הוא משבר הגבריות המודרני. האימא היא הרחם. כל דבר משרת תמה. כמו שאמרו עכ" שיו בנימוקים של הפרס לסמי ברדוגו, שהוא מאיר פינות חשוכות ונידחות שבררך כלל לא שמים לא אליהן. אוקיי, אז מושב נידח ליד אשקלון זכה בפרס ספיר. לא הספר, הנושא זכה בפרס. ספרות לא טובה בגלל שהיא מטפלת בנושא מסוים. אם היא טובה כי היא מטפלת בנושא, אז הנושא צריך לקבל פרס. ספרות טובה זו תמיד שאלה של איך, אף פעם לא שאלה של מה."

זה מאפיין בעיניך את התרבות הישראלית? את הגנום היהודי?

"חלקים ממנה. בספרות הישראלית יש המון מה. הספרות האמריקאית מגויסת עכשיו למיטו וללהט"בים, זה לא פחות גרוע. מבחינתי ספרות זה כמו ציור. אתה שם צהוב ליד אדום ויוצא שם משהו. לא אומרים לך 'אה וואו, פה זה השואה'."

אנחנו מסיירים ליד הפנצ'ריה ותחנת הרכבת הטורקית וזכרונה לברכה שהופצה, משייטים ברי חוב קלוזנר. הצירוף בין שמו של איש הרוח הנכבד לאזור הג'נקה, המוסכים ותחנות הרלק - מעלה בת שחוק על פניו של סמילנסקי. ליד בניין העירייה הוא מסביר שכאן נמצא מוזיאון רמלה שסגור תמיד, וליד חצר קטנה שבמרכזה עץ ג'קרנדה עצום - הוא מספר ששאל אותה לתיאור חצר הקונסרבטוריון שמופיע בספרו.

"70 אחוז מהספר הם בדיה ו-30 אחוז מציאות", הוא מסביר כיצד שתל מוטיבים מהחיים ומהסביבה. "יש דברים אמיתיים. נניח הסיפור של חזי שנסע לטורקיה, זה דבר שקרה לי אחד לאחד אחרי המיי-לואים באינתיפאדה הראשונה. יש דמויות בדויות לחלוטין, ויש כאלה שמבוססות על דמויות שאני מכיר. יש דמויות שיש בהן קרעים של דברים שקרו באמת, אבל סך הכול - כמו שאבא אומר - רקחתי ספר מהפסולת של העולם האמיתי."

טולסטוי ותנ"ך

ביתו של זאב סמילנסקי, 67, בנו של הסופר ס' יזרה, במושב מישר הסמוך לגדרה, מואר ורחב ידיים. במטבח זר עצום של פרחים שקטף לכבוד יום הולדת תה של אשתו. ברחבי הבית פזורים ציורייה של אמו, באחד מהם ניבטות פניו של אביו. מאחורי הבית 12 דונמים של כרמים, שבני הבית מטפחים במו ידיהם ומפיקים מהם יינות ביקב הקטן שבנו במקום.

"עברנו הנה ב-'89 עם ההורים שלי. חיפשנו הרבה זמן מקום שנוכל לגור בו ביחד", מספר סמילנסקי, "ליוויתי אותם בשנים האחרונות לחייהם, ואני כל כך גאה בזה. כשאמא שלי הייתה בכיסא גלגלים גררתי אותה לצרפת לחתונה של הבן שלי, בשלגים, בהרי הפירנאים. לגבי 'כבוד את אביך ואת אמך' אני יכול להיות רגוע. אני עשיתי את זה, וההורים שלי לא היו אנשים קלים."

במה הם לא היו קלים?

"הם היו אנשים שחיו חיים מלאים, היו עסוקים בדברים שלהם. הם לא היו הורים מהסוג שנושא את ילדיהם על כפיים. זה כמובן היה גם דוד אחר, שבו כל בעיה הייתה נפתרת עם סטירה. זה היה מקובל". לספר הנוכחי, שנכתב ביעף, תוך תשעה חודשים, קדמו ספרי שירה וסיפורים קצרים שכתב סמילנסקי ו"ש"כלב לא שם לב אליהם", כפי שהוא אומר. "למרות שאני חושב שכתבתי שירים טר

יזרה סמילנסקי (ס' יזרה) צילום: לע"מ

משה סמילנסקי, דודו של ס' יזרה

זאב סמילנסקי, אביו של ס' יזרה וסבו של זאב סמילנסקי

חשוב לי שלחוויה הזו יהיו חיים מילוליים משל עצמה. כמו החיים שהיו לה בחנות, יהיו לה חיים על הרף גם כן".

זה תמיד האבסורד של הכתיבה, לקחת חוויה חיה ולהעביר אותה לעולם מקביל של מילים.

"יש איזו מגמה עתיקת יומין, אבל בוודאי של ה-100'150 שנה האחרונות, לכתוב כמה שפחות. שהטקסט יהיה חופשי, שהמילים יתנהגו כמו ציור אבסטרקטי. זה דבר שיש לו גבולות. אי אפשר באמת לכתוב על לא כלום, זה יוצא לא מעניין. אבל נניח אם אני לוקח משהו בנאלי כמו תיקון פנצ'ר, שזו חוויה באמת לא משהו, אבל כשאני מספר עליה היא יכולה לקום לחיים.

"לאבא היה דימוי מאוד יפה לעניין הזה. בשנים האחרונות אבא שלי לא כתב ספרות, הוא כתב על הוראת ספרות והבנת ספרות. הוא אמר שספרות זה כמו קן של ציפור. זה עשוי משיירים של העולם האמיתי, נמצא למעלה בראש העץ, וצומחים בו חיים חדשים. ספרות עשויה מהפסולת של העולם האמיתי. אני חושב שזה דימוי נפלא, ואני באמת משתמש בפסולת של העולם האמיתי. אני שם לה מילים בפה, בתקווה שיהיה בזה ערך".

הפרעת קשב

אל הכתיבה הגיע אחרי שנים רבות של עיסוק במתמטיקה, ביוטכנולוגיה והייטק. "כשהייתי בן 16 חשבתי שאהיה סופר. אחר כך שכחתי מזה. אחת הסיבות שהלכתי ללמוד מתמטיקה נבעה מכך שרציתי לעשות משהו אחר, בניגוד להורים שלי. אבא כתב ואימא ציירה. חשבתי זה משעמם, אלך לעשות משהו אחר. מצא חן בעיניי שבמתמטיקה אתה יכול לשאול שאלה ולקבל תשובה מדויקת, או לפחות לקוות שיש כזו ולצאת לחפש אותה – שזה משהו שבחיים האמנותיים אין.

"עשיתי דוקטורט בגאומטריה בלונדון, אבל ידעתי שמתמטיקאי לא אהיה. לא הייתה לי סבי לנות, לא היה לי המבנה הנפשי לשבת ולפתור בעיות מתמטיות כל החיים, זה לא הספיק לי. רציתי ליצור, היה לי חלום לעבוד עם המון אנשים ביחד על משהו. פרויקט מנהטן היה נראה לי כמו הפרויקט האולטימטיבי. אז נכון שבנו את הפצצה האטומית שזה דבר נורא, אבל הפרויקט כפרויקט, להיות מעורב במשהו כל כך חדשני וגדול – זה משהו שקסם לי. אז הלכתי לעבוד בסאיטקס, שבז' מנו הייתה ספינת הדגל של ההייטק הישראלי. מצא חן בעיניי שזו חברה אורחית שעושה דברים אורחיים, כי אז רוב התעשייה המתקדמת בארץ הייתה תעשייה ביטחונית וצבאית ואני סלדתי מזה. בשום אופן לא רציתי לייצר כלי נשק או דברים שקשורים במלחמות. אחר כך עברתי לאורבוטק וניהלתי שם את מחלקת האלגוריתמים. ואז התגלגלתי והקמתי סטארטאפ בתחום המצלמות הזעירות שחי עד היום ונמכר לחברה טאיוואנית. אחר כך עברתי לביוטכנולוגיה.

"בסביבות גיל 50, כמה ימים לפני יום ההולדת של אשתי, פתאום נחתו עלי עשרה שירי אהבה. ישבתי וכתבתי בלי שבכלל התכוונתי. כרצתי שני עותקים של השירים בכריכיה בגבעת ברנר, וזהו, המשכתי בחיים. ואז היו לי כמה שנים קשות, החי ברה לא התקדמה והכסף נגמר והיה צריך לחדש את הפנטים. לקחתי מהפה של הילדים שלי כרי להחזיק את זה בחיים. הייתה לי הרגשה שכל מה שאני נוגע בו נהרס. מאוד הזדהיתי עם קין וכתבתי מחזור שירים בעקבותיו. אני מאוד קרוב למקרא. אני קורא לנכדים בסיפורי בראשית ומתרגש. אלו סיפורים איזמים. קין והבל, המבול. יש לזה נימה כל כך אמיתית. אלו לא סיפורים מגויסים. הסיפור כתוב

בדרך כזו שבן אנוש לא יכול להגיע לאיכויות טקסט כאלו. זה באמת פלאי. אבא שלי לא דרך בבית כנסת מעולם, אבל הטקסטים היו קדושים בשבילו.

"אני משעול עורה לי לערוך את השירים, וזה הפך להיות ספר השירים הראשון שלי. ואז התחלתי לכתוב עוד ועוד שירים. את יודעת כמה שירים כותבים בארץ? כמעט אלפיים ספרי שירה בשנה. זה חמישה ביום. זה לא הגיוני. יש יותר כותבים מקורי ראים. חשבתי, אולי אנסה גם פרוזה.

"יש לי הפרעת קשב. זה לא מאובחן, אבל זה נורא ברור לי. בגלל זה אני עושה הרבה דברים במקביל. לפעמים אני מצטער על זה. אני מסתכל על אנשים רגילים, הם עושים דבר אחד. משהו שהוא עורך דין או הוא עורך דין, מתמטיקאי הוא מתמטיקאי. אולי אם הייתי מתמחה בדבר אחד, נניח רק בלני גן על פסנתר, הייתי איוה פסנתרן מפורסם היום? אבל אני גם עושה יין ומתעסק עם מתמטיקה והייטק וביוטכנולוגיה וגם כותב עכשיו. כשאבא שלי היה כותב הוא היה מסתגר בחדרו מארבע לפנות בוקר ואסור היה להפריע. אני אם אני לבד בשקט אני יוצא מדעתי, אני משתגע. כשהטלוויזיה דלוקה ואני עם לפטופ על הברכיים וכולם מתרוצצים סביב, אז אני יכול לכתוב".

שנים רבות בחרת שלא ללכת בדרכי אביך, מה השתנה פתאום?

"כבר כמה שנים שאני לא צריך ללכת לעבודה כל בוקר. אמרתי לעצמי מה אעשה עכשיו. כשהתיחלתי לכתוב פרוזה הייתי בן 63. אבא שלי שלושים שנה לא כתב, ובגיל 75, כשעברנו לכאן, התחיל לכתוב את הדברים הכי יפים שלו. הכתיבה נפתחה מחדש פה. אני חושב שהמקום הזה באמת תרם לזה. אמרתי לעצמי אוקיי, יש לי צ'אנס. עד היום אספתי, קיב' לתי, שאבתי, אגרתי, לקחתי מהעולם – עכשיו אני יכול להגיד לעולם מה אני חושב עליו.

"באורבוטק, כשהייתי חלק מקבוצה של 50 אנשים שבונים משהו יחד, אולי אחד מעשרה רעיונות 'נכנס למכונה'. אבל כשאני כותב אני המלך של הטריטוריה שלי. מה שאני רוצה ייכנס לך. אני לא צריך עזרה. לא צריך לשכנע מישהו שזה כדאי או לא. פתאום יש לי חופש מוחלט. ההורים אומרים שאחרי שאדם עובר את גיל 50 ויש לו נכדים, שיפרוש מהעולם. קח קופסה ושב בתוכה ותעשה מדיי טציה. אני לא יושב בקופסה, אבל הכתיבה היא הדרך שלי לעכל ולעבד את מה שהיה לי, מה שיש לי, ועם זה לחזור לעולם ולהגיד לו מה אני חושב עליו".

מהו הדבר הזה?

"הייתי רוצה להעביר מהי התחושה הזו לחיות. מה זה רגע שעובר אצלי, שאולי הוא קצת דומה לאיך רגע עובר אצלך, אבל אולי גם אחרת. המיקרו הזה, המשוואות הדיפרנציאליות של הקיום. למשל 'מאנה קרנינה' של טר' לסטוי כולם זוכרים שני דברים: את המשפחות האומללות והמאוסות, ואיך שהיא שמה את הראש מתחת לגלגל ומתה. אני זוכר דברים אחרים לגמרי. יש בספר פרק שלווין הולך לכפר לסייע בקציר של השחת. הוא מצטרף לאיכרים, לצמיתים, מימי יו זקן, משמאלו יש פועל צעיר.

ואז הזקן אומר לו 'לא ככה', ומוציא לו אבן משחזת ומשחזו לו את החרמש, ומתואר איך הם מתקדמים בעבודה עד שמגיעים לנהר והם כל כך צמאים, ולווין שותה ממני הנהר וזה הדבר הכי טעים ששתה מימיו. אתה מרגיש את ההנאה של היום הזה, שהייתה לפני 150 שנה, ואת ההנאה של הכתיבה ושל הקריאה – זה נורא מרגש אותי הדבר הזה. החיים נכנסו לך. זה דבר שאני מעריץ. טולסטוי חי ורענן היום כפי שהיה לפני 150 שנה".

הגאנץ' היומיומי והקטן והרגעי ומתוכו בצבוצו של הנשגב – זה משהו שמעסיק אותך. זה הניסיון הנואש של האומנות להיקשר לנצח, למצוא משי מעות בחולף?

"זהו, שאומנות זה דבר שקשה להגדיר. שמעתי תי ברדיו לאחרונה משהו שאמר דבר נורא חכם: 'אין כמו אומנות בשביל לברוח מהעולם, אין כמו אומנות בשביל להתחבר לעולם'. אני לא חושב על הנצח, אני מנסה לעשות משהו שהוא טוב בעיניי. משהו שיש בו איכות, שיש בו אסתטיקה, שהוא יפה וטוב. הג'נ'קיה זה משהו טוב שעשיתי בעיניי, וכך גם כשאני גוזם את הגפנים, אני מנסה לעשות טוב. כשאני מנגן על הפסנתר אני מנסה לעשות טוב. טוב בעיניי. הנצח? משנה לשנה נהיה יותר קשה לדבר על זה. מה, עוד 20 שנה משהו בכלל יקרא? לא יודע. עוד 40-50 שנה, משהו יקרא משהו שכותבים היום? זה לא מעסיק אותי. אולי באמת הייתי צריך להתחיל לכתוב קודם, רק שזה לא עלה על דעתי. הייתי עוסק באלגוריתמים, בביוטכנולוגיה, ביקב, בלגדל ילדים. עכשיו כשאני כותב, אני רואה שיש לזה כוח לדבר הזה".

אשרי העומדים על סודך

מדרשת הגולן המתחדשת
שמחה לחזור למסורת שבתות העיון
עם סוף שבוע העוסק

בתורת הסוד
לכבוד ל"ג בעומר

חמישי-שבת
י"ז-י"ט באייר • 1.5-29.4

שבת פרשת אמור

עם הרב תמיר גרנות וד"ר שפרה אסולין

פתיחה חגיגית ביום חמישי
סיור שקיעה, "הדלקה" והתוועדות מוזיקלית
עם הרב תמיר גרנות, ערן ברבר ותלמידי ישיבת אורות שאול

לפרטים והזמנות: 04-6678806 • mhg@mhg.org.il

העלות לזוג 1980 ₪

מדרשת הגולן | רוח הגולן | אשכולות